

суб'єктів господарювання. Тому при розробці методики оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно максимально врахувати особливості його фінансово-господарської діяльності [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вимоги за кредитами, наданими в економіку України (за видами валют та строками) // Бюлетень Національного банку України. – 2006. – № 2. – С. 89.
2. Ковальов П.П. Кредитний рейтинг клієнта як один з основних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / П.П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 12. – С. 37–41.
3. Константинов Н.С. Методические рекомендации по оценке кредитоспособности корпоративных клиентов в коммерческом банке / Н.С. Константинов // Финансовый менеджмент. – 2004. – № 2. – С. 104–115.
4. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / Ю. Бугель // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 54–59.
5. Концепція стратегії кредитного ризику / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний [та ін.] // Банківська справа. – 2000. – № 1. – С. 39–42
6. Чайковський Я. Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників / Я. Чайковський // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 11. – С. 30–34.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2012.

УДК 635:338.439.5

Лесік І.М., асистент

Миколаївський державний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТОВАРНИХ РЕСУРСІВ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Рассмотрено понятие товарных ресурсов, определена их роль в формировании потребительского рынка. Проанализировано соотношение товарооборота овощей в Украине за 2010–2011 гг. и определены направления совершенствования методики эффективности использования товарных ресурсов.

Ключевые слова: *овощи, товарные ресурсы, товарная продукция, спрос, предложение, импорт, экспорт.*

The concept of commodity resources is considered, their role in consumer market formation is determined. The ratio of vegetables turnover in Ukraine during 2010–2011 is analysed and directions of the improvement of the technique of commodity resources effective use are determined.

Key words: *vegetables, commodity resources, marketable production, demand, supply, import, export.*

Постановка проблеми. В ринкових умовах процес формування товарних ресурсів охоплює діяльність галузі, пов'язану із просуванням продукції від виробника до кінцевого споживача. Від ефективного використання товарних ресурсів безпосередньо залежатиме насиченість споживчого ринку якісними товарами. Аналіз стану товарних ресурсів за допомогою економічних та аналітичних показників дозволить забезпечити товарообіг належними розмірами товарних ресурсів. Методика ефективного використання товарних ресурсів потребує вдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування та використання товарних ресурсів знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців [1–8] та ін. Однак у цьому напрямі залишилося багато дискусійних питань що потребують подальшого вивчення.

Цілі статті: дослідити рівень товарного виробництва овочевої продукції, з'ясувати інші джерела формування товарних ресурсів, визначити шляхи їх ефективного використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. При вивченні основних підходів щодо рівня виробництва продукції, задоволення потреб споживання, насиченості ринку товарною продукцією, пошуку механізмів обмеження впливу негативних чинників, зумовлених необхідністю розв'язання проблеми продовольчого забезпечення населення, провідне місце займає овочева галузь. Значимість цієї галузі важко переоцінити. Переконалим є той факт, що, маючи потенційні можливості, Україна спроможна вирішити питання стабільного забезпечення населення якісною овочевою продукцією та зайняти гідне місце серед експортерів овочів до країн Європи як у свіжому, так і в переробленому вигляді.

Насиченість товарообігу належними розмірами товарної продукції забезпечується на підставі вивчення питань щодо формування та використання товарних ресурсів. Окреслюючи застосування поняття «товарні ресурси», ряд дослідників відзначають, що товарними ресурсами є товарні запаси, обсяг яких визначений на певний момент часу, наприклад на початок чи кінець планового періоду [1–2]. На думку М.С. Абрютіна [3], товарні ресурси складаються з: товарних запасів в усіх підрозділах та ланках сфери виробництва та обігу; імпорту; виробництва (відвантаження) товарів вітчизняними виробниками.

Ми погоджуємося з думкою Марціна В.С., що «товарні ресурси – це товарна продукція сільськогосподарського виробництва та промисловості, імпортовані товари, що призначені для задоволення різних потреб населення, народного господарства, а також на експорт» [4]. Товарна продукція являє собою суму обсягів готових товарів, призначених для реалізації замовникам; напівфабрикатів власного виробництва і продукції допоміжних і підсобних господарств, призначених для відпуску на сторону; робіт промислового характеру, виконаних на замовлення зовнішніх і внутрішніх споживачів [5].

На споживчому ринку формування товарних ресурсів відбувається завдяки виробництву споживчих товарів усередині країни (регіону) і ввезення (імпорт) їх з інших країн (регіонів).

Товарообіг овочевої продукції по Україні від моменту виробництва до кінцевого її використання відображено у балансі (табл. 1). Структура балансу характеризує ситуацію на товарних ринках та надає можливість оцінити потребу в імпорті і визначити загальний обсяг товарних ресурсів для використання на внутрішньому ринку та обсяг продажу.

Таблиця 1

Баланс овочів і баштанних продовольчих культур по Україні (включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу)*

(за календарний рік; тис. т)

Показники	Роки						
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Виробництво	6195	7606	7317	8489	8976	8873	10562
Зміна запасів на кінець року	201	196	-85	689	534	-22	514
Імпорт	29	100	158	356	232	311	285
<i>Всього ресурсів</i>	6023	7510	7560	8156	8674	9206	10333
Експорт	30	150	298	251	347	335	303
Витрачено на корм	728	1214	1139	1216	1262	1337	1473
Витрачено на посів	86	90	99	102	108	118	126
Втрати	177	393	515	612	645	835	991
Фонд споживання	5002	5663	5509	5975	6312	6581	7440
<i>у розрахунку на 1 особу, кг</i>	101,7	120,2	118,4	129,2	137,1	143,5	162,8

* Побудовано за даними [5].

В цілому за вивченими даними простежується позитивна тенденція щодо збільшення частки виробництва, а отже, і зменшення залежності споживчого ринку від зовнішніх джерел.

Визначена ресурсна частина в балансі враховує зміну запасів продукції на кінець року порівняно до показника на початок року, яка у 2011 році становила на 536 тис. т. овочів і баштанних продовольчих культур більше показника 2010 року. Загальні втрати продукції включають втрати в господарствах-виробниках, при переробці, транспортуванні, зберіганні тощо. В обсяги втрат не включаються дані про втрати при збиранні сільськогосподарської продукції. Зміни фонду споживання також відображають стійку тенденцію до зростання кількості спожитої продукції на 1 особу, яка у 2011 р. на 13,5 % більша показника попереднього року.

У процесі формування товарних ресурсів особлива роль належить регулювальним заходам, спрямованим на просування товарів на ринок, організацію товарообміну з метою отримання прибутку. Ступінь залежності національного споживчого ринку від ввезення товарних ресурсів розглянемо за допомогою товарної структури експорту-імпорту продукції овочівництва (табл. 2).

Дослідивши тенденцію товарної структури експорту-імпорту з країнами ЄС (табл. 2), можна зробити такі висновки: найбільша частка експортованої продукції овочівництва належить Італії (4109,9 тис. дол. США), по продуктах переробки овочів – Німеччині (6940,0 тис. дол. США), стосовно імпортованої продукції передові позиції займають Нідерланди (16920,2 тис. дол. США), по продуктах переробки овочів – Польща (38138,3 тис. дол. США). За обсягами імпорту-експорту у 2011 р. порівняно до показника попереднього року спостерігаються певні кількісні зміни (як зростання, так і зменшення) майже по кожній країні. Оцінюючи ситуацію в цілому, слід підкреслити, що торговельний баланс як співвідношення вартості експорту й імпорту країни за рік по овочах та продуктах переробки овочів є пасивним. Однак це не означає, що обов'язково необхідно зменшувати ввезення, обсяги мо-

жуть зростати, але разом із поліпшенням якості та розширенням асортименту ввезених товарів, що більшою мірою задовольнить споживчий попит на ринку. Також слід звернути увагу на той факт, що вивезення продукції за межі країни, враховуючи потреби внутрішнього ринку, дозволить використовувати більш раціонально виробничі потужності, мати можливість збільшувати обсяги виробництва та вивозити надлишки за межі держави, що, у свою чергу, сприятиме досягненню позитивного сальдо зовнішньоекономічного обороту та самозабезпеченості країни продукцією овочівництва.

Таблиця 2

**Динаміка товарної структури експорту-імпорту продукції овочівництва з країнами ЄС
(тис. дол. США)***

Овочі	Експорт		Імпорт	
	2011	у % до 2010	2011	у % до 2010
Австрія	1963,9	321,9	189,1	104,7
Бельгія	0,8	98,2	632,8	281,0
Болгарія	213,6	557,6	–	–
Велика Британія	1989,8	39,8	90,3	357,1
Греція	10,6	320,7	323,2	92,8
Данія	–	–	1960,0	–
Естонія	54,0	129,2	–	–
Іспанія	1317,8	19,0	12781,7	142,9
Італія	4109,9	165,0	1102,0	136,6
Латвія	125,2	107,2	–	–
Литва	1057,0	133,3	4,1	3,7
Нідерланди	1591,7	80,8	16920,2	118,5
Німеччина	1339,4	75,7	3720,6	234,8
Польща	3264,4	114,7	13900,1	51,5
Португалія	–	–	246,3	436,4
Румунія	30,1	390,0	–	–
Словенія	–	–	29,9	–
Угорщина	456,6	95,9	1051,1	136,9
Фінляндія	–	–	41,6	–
Франція	127,4	112,8	2689,9	181,3
Чехія	139,8	183,5	181,8	295,8
Швеція	0,1	19,7	22,7	330,8
<i>Продукти переробки овочів</i>				
Австрія	6456,3	52,2	568,3	94,4
Бельгія	4,2	15,2	1339,2	147,2
Болгарія	50,9	12407,0	350,4	225,2
Велика Британія	19,5	81,2	392,8	3218,3
Греція	47,0	366,6	4882,5	99,6
Данія	60,4	–	99,4	255,4
Естонія	242,2	113,0	–	–
Ірландія	14,6	111,7	73,2	135,9
Іспанія	10,8	159,7	16409,9	117,1
Італія	8,8	576,0	12828,8	169,1
Латвія	501,9	152,7	89,4	201,2
Литва	2089,8	107,2	111,8	44,0
Нідерланди	657,8	768,9	14081,0	81,5
Німеччина	6940,0	70,5	9688,9	97,4
Польща	2052,1	34,8	38138,3	121,9
Румунія	93,1	57,2	15,6	56,5
Словенія	–	–	56,8	80,1
Угорщина	118,4	27,4	17280,4	110,6
Фінляндія	–	–	153,7	101,0
Франція	23,6	610,7	5186,1	151,7
Чехія	206,5	94474,8	793,5	158,8
Швеція	–	–	469,5	162,0

* Побудовано за даними [6].

Але також слід відзначити, що новим і досі незапланованим сегментом на ринку овочів залишається органічна продукція – та, що вирощується без використання мінеральних добрив і засобів захисту рослин. Зацікавленість в органічній продукції споживачів в Україні не підтримується купівельною спроможністю, натомість продукція має значний експортний потенціал, який потрібно розвивати [7]. Беручи до уваги сферу діяльності овочевої галузі, постає необхідність у вирішенні питань щодо екологічної безпеки землекористування. Реалізація цього питання можлива при державній підтримці раціональних форм землекористування, зняті надлишкових обмежень з оренди, застави, купівлі-продажу землі, сприянні створенню великих товарних підприємств, індивідуальних форм землекористування, різних інших форм, об'єднаних сільськогосподарською кооперацією в сфері збуту, матеріально-технічного постачання та ін.

Процес ефективного формування товарних ресурсів залежить від добре налагоджених міжгалузевих зв'язків, основним етапом якого виступає виробничо-технологічна сфера, яка в умовах сьогодення потребує якісно нового підходу щодо її розвитку.

Сьогодні основними постачальниками товарної овочевої продукції виступають особисті селянські господарства. Перерозподіл частки суспільного та приватного сектора відбувся під впливом багатьох факторів, одним із яких є застаріла матеріально-технічна база. Спроба використання старої технічної бази, переорієнтованої на випуск високоякісної продукції, ускладнює процес перетворень, оскільки рівень наявної матеріально-технічної бази аграрного сектора не відповідає сучасним вимогам техніки і технології. Можливості використовувати обладнання подібного технічного рівня для виробництва товарів, які були б конкурентоспроможними на світовому ринку, майже відсутні.

Успішна реалізація задач цього етапу в процесі формування товарних ресурсів потребує розробки інших критеріїв оцінки та методів господарювання. Серйозним поштовхом для розвитку цього може стати прийняття та впровадження сільськогосподарських програм регіонального типу по окремих культурах, де буде конкретизовано роль держави. Крім того, існує потреба в організації виробничої інфраструктури, створенні науково-виробничих, науково-консультативних та ін. центрів, які б виконували ті види робіт, які не під силу дрібнотоварним виробникам.

Також у процесі формування товарних ресурсів немаловажне значення має досконала організація зберігання овочевої продукції. На цьому етапі існує необхідність повернення втрачених позицій та вихід на новий рівень, досягнення якого потребує використання модернізованих приміщень, сучасного устаткування, зосередження висококваліфікованих фахівців, матеріальних ресурсів. Без відновлення цього потенціалу неможливо вести мову про стійкий розвиток овочевої галузі та економіки в цілому.

Ефективність функціонування міжгалузевих зв'язків як єдиної системи значною мірою стримується порушенням партнерських відносин між сільськогосподарськими, переробними і торговельними підприємствами. Причому, прибутковість у ланцюгу «виробництво-переробка-реалізація» досягається за рахунок збитковості виробничої ланки. В Україні діє система стихійного гуртового продажу овочів. Кожний виробник повинен мати можливість користуватися послугами ринку як на регіональному, так і на державному рівнях, тобто мати свободу міжрегіонального ринку.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Хоча наукові установи, виробники і продавці овочевої продукції мають виступати діловими партнерами у формуванні товарних ресурсів, на сьогодні залишається основна проблема, зумовлена необхідністю урахування національних особливостей організації функціонування ринків продовольчих товарів, ступеня та меж впливу держави на процедури взаємодії операторів цього процесу з метою забезпечення продовольчої безпеки держави. Ефективна реалізація намічених завдань неможлива без реформування та модернізації агропромислового комплексу в цілому. Спрямованість і дотримання державою курсу реалізації цієї стратегії потребує вирішення таких завдань:

- «відмова держави від адміністративного втручання в ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, використання антимонопольного законодавства у випадку різкого коливання цін на сільгосппродукцію»;

- відмова держави від будь-яких обмежень експорту сільськогосподарської продукції;

- удосконалення системи субсидування для підвищення конкурентоспроможності сектора відповідно до угоди про сільське господарство СОТ (переорієнтація субсидування на напрями, що відповідають «зеленому ящику» за методологією СОТ);

- гармонізація системи стандартизації сільгосппродукції з нормами, що застосовуються в ЄС;

- захист українських товаровиробників від імпорту низькоякісної сільгосппродукції за рахунок використання технічного регулювання, дозволеного СОТ;

- розвиток кредитно-фінансових механізмів підтримки сільгоспвиробників, у т.ч. лізингу сільськогосподарської техніки» [8].

Реалізація стратегії на практиці можлива лише через усвідомлення та використання засобів її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: підручник / Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова Н.М.; за ред. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.
2. Білик В.М. До питання про вживання термінів «товарні ресурси» і «товарні запаси» / В.М. Білик, О.А. Закусілов // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 171–175.
3. Абрютина М.С. Экономический анализ торговой деятельности: учебн. пособ. / Абрютина М.С. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2000. – 512 с.
4. Марцин В.С. Економіка торгівлі: підручник / Марцин В.С. – К.: Знання, 2008. – 603 с.
5. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: стат. зб. / [за ред. Н.С. Власенко]. – Київ, 2012. – 54 с.
6. Зовнішня торгівля України: стат. зб. / [за ред. А. Фризоренко]. – Київ, 2012. – 102 с.
7. Писаренко В.В. Маркетинг овочевої продукції (методичні та практичні аспекти): [монографія] / Писаренко В.В. – Полтава: ФОП Говоров С.В., 2008. – 304 с.
8. Програма економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 03.09.2012.

УДК 332.1:338.436

Коломицева О.В., д.е.н., доцент,
Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»
Шевченко Н.В., аспірант
Черкаський державний технологічний університет

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

В статті изложено суть, преимущества и возможности осуществления кластеризации продовольственного комплекса региона. Исследован международный опыт и технологии формирования кластеров. Охарактеризованы основные этапы создания, принципы функционирования и развития продовольственных кластеров. Предложен алгоритм формирования инновационно-инвестиционного кластера продовольственного комплекса.

Ключевые слова: *региональный продовольственный комплекс, кластер, продовольственный кластер, принципы регионального продовольственного кластера, инновационно-инвестиционный кластер.*

The essence, advantages and possibilities of regional food complex clustering are considered in the article. International experience and technologies of clusters formation are investigated. The basic stages of food clusters creation, principles of their functioning and development are described. The algorithm of forming innovation-and-investment food complex cluster is offered.

Key words: *regional food complex, cluster, food cluster, principles of regional food cluster, innovation-and-investment cluster.*

Постановка проблеми. Стійкий розвиток і підвищення конкурентоспроможності економіки продовольчого комплексу регіону безпосередньо пов'язані з вибором використання обмежених продовольчих, інноваційних та інвестиційних ресурсів. При цьому виникає низка питань щодо предмета виробництва, існуючого і потенційного попиту, економічних і соціальних пріоритетів, резервів і чинників, реальних джерел інвестування, програм, механізмів та інститутів функціонування пропонувананих систем. Розвиненість ПК регіону пов'язана з його конкурентоспроможністю і стійким розвитком, який багато в чому залежить від рівня розвитку кластерів окремих галузей або підкомплексів. Наявність кластерів сприяє швидкому досягненню і збереженню високого рівня конкурентоспроможності та стійкості внаслідок того, що кластеризація обумовлює збільшення обміну інформацією і вірогідність появи нових підходів, а також виникнення нових виробників, які формуються з галузей-споживачів (постачальників), з суміжних галузей або шляхом відділення.

Трансформація національної економіки спричиняє розкоординовану спрямованість кластеризації, низьку ефективність вже діючих кластерних формувань, безліч проблемних питань, серед яких особливої уваги заслуговує процес створення кластерів підприємств продовольчого комплексу.